

Karadeniz Barış Ağı – Türkiye, Toplantılar Dizisi
18 Eylül 2010, Helsinki Yurttaşlar Derneği Ofisi

“Çatışma sokağa nasıl indi?”

Yıllardır devam eden, geçtiğimiz aylarda şiddetlenen PKK ile silahlı mücadelenin etkileri, giderek belli bir bölgede sınırlı kalmayarak, Trakya’dan Ege’ye, Karadeniz’den İç Anadolu’ya yayılıyor. Karadeniz’de mevsimlik işçilik yapmak için bölgeye gelen Kürtlere yönelik resmi makamların aldığı “güvenlik” önlemleri, işçilerin sokakta karşılaştığı milliyetçi tepkiler, Samsun’da Ahmet Türk’e yapılan yumruklu saldırı, şehit cenazelerinde yükselen tansiyon, İnegöl’de yaşanan linç girişimi, “taş atan çocuklar” gibi son zamanlarda yaşanan olaylar “savaşın” artık sokaklarda da yaşandığının göstergesi... Bu toplantıda artık sokağa taşan -ya da aslında hep orada olan ama daha çok yüzünü göstermeye başlayan- şiddeti tartışmak üzere bir araya geldik.

Toplantıdan notlar:

Bugün şehirlerde 90’larda görmediğimiz bir çatışma ortamı yaşanıyor. Göç edenin hakkını savunurken, yerleşik olanın algısını denkleme katan bir dayanışma refleksine ihtiyaç var. Göçen ve yerleşik olanı barıştırmaya yönelik ne gibi çalışmalar yapılabilir, ne gibi süreçler işletilebilir?

Sorun alanlarıyla ilgili olarak toplantıda dile getirilenler:

- 90’ların sonunda kendilerini Türk olarak tanımlayan Romanlar, şimdilerde Roman kimliklerini de sahipleniyor. Romanlarla yapılan çalışmalarda görülüyor ki, nasıl burada yaşayan Çingeneler “Türk’üz” diyorlarsa, Kürt bölgesindeki Çingeneler de “Kürt’üz” diyorlar. Bu bir “araziye uyum sağlama” stratejisi olarak işlev görüyor. Romanların farklı bölgelerde farklı etnik kimlikler üzerinden kendilerinin tanımlanmasına izin vermesi, uzun geçmişi olan bir hayatta kalma stratejisi.
- En temel sorun, insanların vuku bulan çatışmayı, toplumsal kutuplaşma olarak kabul etmiyor oluşu. Kürt-Türk çatışması, PKK ile asker arasındaki bir çatışma olarak formüle ediliyor. Türklerle, Kürtlerin sorunları olmadığı ifade ediliyor, toplumsal bir çatışma olarak kabul edilmiyor. Hâlbuki zorunlu göç sürecinden beri yaşanan bir çatışma var.
- Toplumsal çatışmayı kabul etmeyişin bir sebebi de, bunun kendi kimliği de dâhil olmak üzere, farklı kimlikleri kabul etmek anlamına gelecek olması. Devlet ve PKK arasındaki meseleden, halkların arasındaki çatışmaya gelinmesi demek, insanların kendi kimliğini tanıması demek. Hâlbuki hâlihazırda müthiş bir kimliksizlik var. Bırakmadığı Türk kimliği yüzünden, sorunu asla kendi sorunu olarak eline alamıyor.
- Doğu Karadeniz’de etkileri şiddetle hissedilen ekonomik krizin yanında, çok çeşitli kimlikler var. Lazlar, sonradan gelmiş Hemşinliler var. Laz olmak tamam, ama Hemşinliler ne olacak ve oradan da radikal bir noktada Rumlar, Ermeniler ne olacak? Kimliği kabul etme süreçlerine gelecekseniz bütün bu sorularla muhatap olmaları gerekecek.
- Bir başka konu; askerden dönenlerin devlet söylemini sahiplenmiş olmaları. Askerdeyken Kürtlerle silahlı karşılaşma yaşamış birinin Kürt halkını kabul etmesi

demek, askerdeyken yaptıklarıyla eleştirel bir şekilde yüzleşmesi demek. Bu korkunç bir travma...

- “Rant çatışması mı, Kürt sorunu mu” ikiliği yanlış geliyor. Bu tip çatışmalar, ne tip bir retorik ile dolduruluyor? Bu çatışmaların tarafları “kentli-kentli olmayan”, “barbar-medeni” gibi tanımlanabiliyor. Özellikle geçtiğimiz yıl içinde daha hızlı yaşanan olaylarda bu ikiliği dolduran, Kürtler oldu. Bunu spesifik bir vakada Roman olarak doldurmak kuralı değiştirmiyor. Bu da biraz 30 yıldır süren savaşın, gelen cenazelerin ve politik iklimin bakiyesi. Buralarda yaşananlar artık bir süre sonra havada dolaşan laflar olmaktan çıkıp, insanların hücrelerine nüfuz eder hale geliyor. Bu “iyi insan” olma durumuyla aşılabilecek bir durum değil. Kanımca bu ancak açıklıkla konuşarak aşılabilecek bir durum, kızarak çözülecek bir şey değil. Dolayısıyla ben Kürt sorununun bu yaşananlarda çok belirleyici olduğunu düşünüyorum. Şiddet Türkiye’nin son otuz yılına damgasını vurmuş. Halkalı-Bezirganbahçe’deki kadınlar arasındaki tartışmanın bile iki dakikada bu tartışmaya dönüşmesi tesadüf değil.
- Türkiye’de kent ortamında yeni olan şey, Tanıl Bora’nın da anlattığı gibi biçimlenen bir “linç rejiminin” ortaya çıkması. Tanıl Bora bugün yaşanan linç olaylarında görünenin, 30’ların Nazi rejimini besleyen hayal kırıklığına uğramış, “kızgın ergen erkek” psikozuna ne kadar benzediğini anlatıyor.

Rant çatışması

- Kavramsal çerçeveyi bir adım daha ileriye götürebiliriz. Birinci örnek Manisa-Selendi’de yaşanan olaylar. İkincisi 2005’te Trabzon’da TAYAD’lıların açıklaması öncesi zaman yaşananlar. Bağlam Kürt meselesi, ama rant kavgası ve küçük sermaye ilişkileri açısından da bir çatışma gerçekleşiyor. Kendini hak sahibi görenin, hak sahibi görmedikleri ile arasında cereyan eden bir rant çatışması sürüyor. Selendi’deki Romanlar aslında bölgede yaşayan yerli ahaliydi, ama bu algı yine de söz konusu oldu.
- Bir başka örnek de Dolapdere’de Romanlar ve Kürtler arasında olanlar. Ancak küçük bir pastaya sahip bir grubun, bu pastayı “öteki” olarak gördüğü grupla paylaşması meselesi. Bir de bunun üstüne, olayda silah kullanılması, bir organizasyon şüphesine de yol açıyor. Bir yandan rekabet eden ekonomik pozisyonların, diğer yandan yerleşik ayrımcı bilinçten istifade eden organize kışkırtmaların olduğu bir ortamda, yıllardır yaşanan bir ayrışma bu şekilde su yüzüne çıkıyor.

Modernleşmenin etkileri

- Trabzon’da Gürcüler, Çerkezler var, Trabzon’a kadar Alevi köyleri var, Hemşinliler var, Lazlar var. Türk kimliği, bu çoklu kimlik ortamında bir güvenlik duygusu üretiyor. Anadolu’ya Balkanlardan Kafkaslardan gelen halkların, bu topraklara aidiyet hislerini yasallaştıracak bir şey olarak görülüyor. Bunlar arasında devlet söylemini farklı seviyelerde sahiplenmeler var. Hemşinlilerin Lazlara göre daha erken modernleşmesi, Rusya’ya gidip, burada pastacılığı öğrenerek erken sermaye sahibi olmuş olmaları önemli. Lazlarla aralarında bunun getirdiği ekonomik bir fark var. Hemşinlilerin daha

merkezde, daha Kemalist, abartılı bir Türk kimliğini sahiplenmesi, Lazlarla farklılaşmalarını da tetikleyen bir sonuç. İmam hatip liselerinde Lazlar fazlayken, Hemşinliler liselere yöneldiler. Bugün ise pastacılık sektörü yavaş yavaş Hemşinlilerden Lazlara geçiyor, çünkü artık yeni nesil Hemşinliler, daha gelişmiş bir ekonomik sınıfın gençleri olarak daha üst düzey eğitilmiş mesleklere yöneliyorlar.

- Karadeniz Kürt sorunuyla ilgili sivil inisiyatif kurma konusunda kilitlenmiş durumda. Bu Lazlar için de, Çerkezler için de söz konusu; abartılı bir Türklük sahiplenmesi var. Bölge AKP seçmeni haline geldi, fakat ekonomi Ordu - Giresun hattında cumhuriyet sınıfının tüccarları tarafından bloke edilmiş durumda. Aynı zamanda abartılı Türk kimliğiyle ideolojik olarak da bir blokaj söz konusu. TÜSİAD'ı temsil eden tüccar sınıf, vicdani bir tavır alabilecek bir sivil alanı bloke ediyor. Kayseri'deki, İç Anadolu'daki gibi bir sivil inisiyatif Ordu'da çok zayıf.

Yardımseverlik – politika gerilimi

- Mülteci meselesinde de benzer sorunlar söz konusu; mülteciler Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yaşıyorlar. Yerli halk – Kürtler de dâhil – “bu insanlar Avrupa Birliği'nden ayda iki bin avro maaş alıyor” gibi efsaneler üretiyor. Aslında çok zor koşullarda yaşıyorlar, çoğu zaman kalacak yerleri de olmadığı için ortaklaşa bir ev tutup, kirasını ödemeye çalışıyorlar. Fakat kimi zaman da valilik, belediye veya İslami bir sivil toplum kuruluşu, eski veya boş bir binaya onları yerleştirebiliyor.

Siyaset kültürü

- Siyasi kültürü olarak, “modern”, “Türk” ve “beyaz” olanların dışındakiler “geri” addediliyor. Paketleyip etiketleme üzerinden işleyen bir siyaset kültürümüz var. Bunu aşarsak diğer pratik şeyler daha kolay aşılabilir gibi geliyor. Şu anda zorla bir kampta yer almak zorunda bırakılıyorsun. Referandum, cumhurbaşkanı seçimleri vs. Yaptığın “evet” ya da “hayır” temelli seçimlere göre makro siyasette konumlandırılıyor.

Hukukun uygulanması

- Karadeniz'deki mevsimlik işçiler için yapılan konaklama yerlerini görünce hemen aklıma Avrupa'nın mülteci kampları geliyor. Kürtler ülkede mülteci durumuna gelmiş. Devlet denen aygıt yeterince organize olmadığı için kampı bile düzgün yapamıyor. Ben yoksula, zengine aynı hukukun uygulanmasını talep ediyorum.

Ordu örneği

- Ordu valisi, mevsimlik işçilere yönelik iyileştirmeler konusunda kamuoyu yoklaması yapıyor ve nasıl karşılanacağı ile ilgili ve ciddi bir blokaj görünüyor. Güvenlik görevlileri, kadınlar ve erkekler için banyosu olan bir konaklama alanı tahsis ediliyor; yirmi yıllık süreç içinde kısmen en insani olabilecek bir uygulamaya girişiliyor. Bu süreçte söylentiler dolaştı durdu, kışkırtıcı şeyler olabilirdi, olmamasına rağmen buna

hazır bir psikoloji vardı. Mesela, bu konaklama merkezinde kalan çocuklara yönelik sosyal projeler üretebilirdi, ama bunu hayata geçirecek sivil inisiyatif, valinin girişimini destekleyecek sosyal bir oluşum da yok.

- Anlayabilmek için soruyorum: Sivil inisiyatif ortaya çıkamıyor diyorsunuz; kim bu inisiyatifi bloke ediyor?
- Şehirler dönüşemiyor. Sivil bir ekonomik sınıfın olmayışı ve bu sınıfın sivil uzantıları olmayışı bu duruma yol açıyor.
- Valinin konaklama uygulamasına dair benzer görüşleri paylaşmıyorum. Kampın şehirden on beş km mesafede olması önemli bir sorun. Kampın kapısındaki güvenlik görevlileri, göçmenlerin potansiyel suçlu olarak görülmesine yol açabiliyor. Mart ayında Başbakanlık mevsimlik tarım işçilerinin güvenliğini sağlamaya yönelik bir yönerge çıkardı. Fakat mevcut uygulamanın işçileri bir tahakküm altına almaya yaradığını düşünüyorum. Bu yönergeye göre kamyonla işçi taşımak yasak. Kamyonun kullanılmasının sebebine bakmak lazım; sebep yoksulluk. Yönerge sadece kamyonun kullanılmasını yasaklayarak, yoksulluğa, yani ücrete dair bir güvence vermeden nasıl önünü alabilir? Dolayısıyla bu iyileştirme ne kadar iyileştirmedir, bu benim için bir soru işareti.
- Öte yandan bir önceki valinin, “Ordu’ya Kürt giremez” dediğine dair söylentiler var. Ziraat Odası Genel Sekreter’i de bu valinin görüşüne katılan bir anlayıştaydı.
- Bence valiler arasında bir süreklilik var. Ben sizin kadar iyi niyetli bakmıyorum. Vali, burada böyle bir kültür yok diyor, çünkü kendisi de fındık bahçesi sahibi. Maddi çıkar çatışması da var, ama Kürt meselesi de var.
- Aynı iş için günlük Kürtler 22 lira, Gürcüler 30, yerliler 35 lira alıyor. Yerli halk, Ordu’nun uzak bir köyünden gelenler.
- Vali’yle ilişki kurmak zor görünüyor, çünkü elinde olan yetkileri dahi kullanmıyor; iş makinelerini denetlemiyor, iş aracısı (“dayıbaşı”) belgesini almak için ilkokul mezunu olunması gerekiyor fakat İŞKUR’un yapması gereken bu denetim ve sertifikasyon yapılmıyor. Bunlar ortadayken devletle nasıl bir diyalog kurulabilir?
- Bunun yanında Ordu’da gerçek bir sivil inisiyatif ortaya çıktı. Bunun öncüsü Fındık-SEN, bağlı olduğu sendika Çiftçi-SEN. Belki işveren sendikası ve her ne kadar solcu da olsalar, Kürtler için “onlar da insan” söylemlerine sahipler. Ama yine de bence sivil inisiyatifi böyle bir yerlerden kurmak daha olumlu olabilir.
- Ordu Türk Ocağı başkanı ile Cihan Haber Ajansı muhabiri söyleşi yaptı, başkan çok olumlu şeyler söyledi. Bunun üzerine vali bey, Türk ocakları başkanını arıyor, teşekkür ediyor. Valinin elini kolaylaştıracak dinamikler açısından bu tip diyaloglar önemli. “Mevsimlik işçiler gelsinler. Sivillerin olaya müdahil olmasını doğru bulmuyorum” gibi şeyler söylüyor.
- Kürtler gelmese bu işi karşılayacak yeterli iş gücü yok. Dolayısıyla sorun iş gücü maliyetlerinin fazla olması yüzünden Kürtlerin yerel emeğin işine ortak olması durumu söz konusu değil. Daha çok yerel arzda bir eksiklik var. Demek ki burada temel sorun rant değil, Kürtlerin kategorik olarak dışlanan bir etnik sınıf olması.

Kürtlerle ilgili “potansiyel terörist” algısı çok kuvvetli, sadece halkta değil, olumlu işler yapıyor dediğimiz vali ve yeni burjuva sınıfında da...

Yerel dinamikler

Festival

- Çamlıhemşin’de Uluslararası Tulum Festivali organize ediliyor. Adına öyle dense de aslında uluslararası bir festival değil, sadece bir tulumcu var, o da Hemşinli. Ama niyet yine de kötü değil. Eğer on tane Hemşinli olsaydı ve bir tane Laz olmasaydı art niyet olurdu. Tarihsel olarak Lazlar daha sağda, Hemşinliler soldadır.
- 2008 yılında 3. Yeşil Yayla Festivali’ni düzenlerken, festival yerlerini Hemşin ve Fındıklı olarak paylaştırdık. Grup Helesa ve Neşet Ertaş da dâhildi programa. Bir gün bir telefon geliyor; “biz Hemşinliyiz, bu festivalden haberimiz yok” diyorlar, bizi Ankara’ya davet ediyorlar. Vakfın Başkanı Süleyman Vafa. Bizimkisi de bir icazet alma durumu, kendimizi anlatacağız. “Hem içeriden hem dışarıdanız” diye kıyamıyoruz, derdimizi anlatmaya çalışıyoruz, ama hatamız bu. Biri Grup Helesa için “Doğu Karadeniz kültürünün şarkılarını söylüyorlar; Laz’dan başka kim var ki orda” diyor. Ben de diyorum ki “Orda Gürcüler de var, Çerkezler de var” falan.. Sohbet öyle bir gerildi ki; “İleri gitme, yok onlardan burada” noktasına geliyorlar. Festivalle ilgili eleştirileri özellikle sponsorluğa dayandırıyorlar. “Sen niye Hemşin’de festival yapıyorsun, sen Laz’sın” diyorlar. Sonunda tatlıya bağlandı gibi oldu. Aralarında yine Laz olduğunu söyleyen bir adam, bizimle ilgili olarak “Bu çocuklar mı bölecek ülkeyi?” gibi bir yorum yaptı.
- Festival organizasyonu sırasında kaymakam, “Hemşince söylemeyin” diye uyarıyor. “Yapılmasında risk var” diyor. Onun baskısı artınca jandarma da dahil oldu. Böyle olunca Fındıklı’ya çektik festivali. Yeni Çağ gazetesi konsere bir gün kala, “Fındıklı’da Ermeni Diasporası Festivali” haberi yaptılar. Böyle absürt bir habere karşın kendimizi nasıl savunacağımızı şaşırdık. Fındıklı’da çok az sayıda da olsa Hemşinli var. Vali “karışmam”, Kaymakam “karışmam” diyor. Sabah her şey Allah’a emanet. Beş genç kadın saat 12.30’da karar verdik. Yapacağız dedik. İnanılmaz bir festival oldu. Şarkılar tamamen kendi dillerinde söylendi. Tek bir taşkınlık olmadı. 500 kadar kişi vardı, Hopa’dan falan insanlar geldi.

Toplumsal hareketler

- Fındıklı termik santraller konusunda çok sıkı aktivist bir ilçe.
- İki sene önce, Su Mahkemesi’nde bir toplantıda Hasankeyf grubuyla Karadeniz’deki gruplar bir arada konuşabildiler. Şimdi bu özerklik konuları geldikçe bakalım neler olacak?

Kentsel ayrışma

- İzmir’de bir taksici Kadifekale’ye çıkmaya korktu. Girilemez, adeta bir getto olarak kabul edilmiş. Kadifekale’de eskiden beri bu durum söz konusu. Eskiden adli bir tutukluluk varken, şimdi siyasi hale geldi tutukluluk hali.
- Benzer bir durum Karadeniz’de yaşanıyor, Lazlar Laza yapıyor. Minibüs bir yere kadar götürüyor, oradan sonra – Ardeşen’den itibaren mesela – bırakıyor, başka bir minibüs devralıyor.

Toplumsal şiddet

- Malatya’da Zirve Yayınevi katliamından sonra şehre gittik. Protestoya bir sürü örgüt katılmıyor, sadece insan haklarıyla uğraşanlar geliyor. Bir gün sonra yerel gazeteleri bir açtık ki, kolektif ve öfkeli bir savunma hali başlamış. O noktadan sonra artık mağdur olan yavaş yavaş suçlu olmaya başlıyor. Trabzon’da da bu olmuştu. İnternette dönen laflar ise iyice tehlikeli bir durum arz ediyor. Devletle kurulan ilişki de o kadar patolojik ki, devlet kendini bir gösterebilir bütün her şey anında sönüyor.
- Bireysel ve kolektif kimlik ile şiddet ilişkisine dair futbol ve futboldaki şiddet üzerine de bir şeyler söylemek lazım. Bu tür şiddete meyilli insanların kolektif eylem tecrübesi yok. O yüzden stada gelen insan için stat onların kolektif dışavurum mekânı. Burada döner bıçağı çıkarabileceği meşru(!) bir zemini var. Tribüne geliyor, Malatya’da, Trabzon’da da olduğu üzere, kolektif şiddet ve ırkçı söylemlerle bağırıyor. Hrant’tan sonra İstanbul ve Ankara statlarında bu kadar bariz çıkışlar olmadı. Ama Trabzon’da, Malatya’da başka türlü oldu. Çünkü bu adamların ender olarak bu kadar kalabalık toplandığı yerler buralar. Katılımcı da değil, izleyiciler. Başka hiçbir yerde bu kadar kolektif olmasını bilmiyor. Bu memlekette eylem denen şeyi kimlerin yaptığı ve kimlerin yaptığı da belli. Bütün bu ifadeden yoksun, tribünde kendisi gibi adamlarla bir araya geliyor. Gündem neyse, en bildik söylemi, en ırkçı söylemi üretiyor. Üstünde çok da önceden düşünmediği, o anın psikolojisi ve dışı vurum ihtiyacıyla yaptığı bir şey. Deplasmana savaşa gider gibi hazırlanıyorlar. İstanbul’a gitmek başka bir şey, Trabzon’dan Malatya’ya gitmek başka bir şey.
- Diyarbakır– Bursaspor olaylarında özellikle ilk maçta olanlar planlanmıştı. Yönetim de işin içindeydi. Bu tip durumları yumuşatmanın bilinen ve kesin sonuç veren yöntemleri vardır. Mesela Öcalan’ın İtalya’da olduğu dönemde, sokakta İtalyan malı buzdolabını parçalayan adam, İtalyan takımı Juventus’la yapılan maçta stada çiçek attı. Fakat bu tür önlemlerin hiçbiri ikinci maçta alınmadı. Diyarbakırlılara yapılan korkunç bir şeydi. Diyarbakır takımında oynayan oyuncuların çoğu da Kürt değil. Eskiden yerel bir hadiseydi futbol. Herkes kendi şehrinin takımında oynama beklentisiyle yetişirdi. Belki, çatışma ve şiddet ortamında sembollerin önemine bakmak lazım. 11 Eylül sonrasında türban takıyor diye bir Hintliyi öldürmüşlerdi. Diyarbakırspor’da da oyuncuların çoğu Kürt değil ama onun temsil ettiği şey var hedefte.

Çözümüne dair

Kadın ve çocuklar

- Neler yapılabilir konusunda bir-iki şey var: Şiddet potansiyeli taşıdığını düşündüğümüz olgularda hep aklımıza erkek figürü geliyor. Çözücü olan, kadın çalışmaları ve çocuk çalışmaları... Tarlabası en karmaşık örneklerden biri. Tarlabası Çocuk Merkezi çok önemli bir fark yarattı. Sosyal politika alanında yapılabilecek şeyler varsa, buralarda aramak manalı geliyor.
- Diyarbakır'da çocuklarla barış algısı üzerine grup çalışması yapıldı. Oradaki çocuklar "İzmir'e gittiğimde Kürt olduğumu söyleyince bana neler söyleniyor" diye şikâyet ediyor, içerliyorlar. Barış tahayyül ediyorsak, gençlerin ve çocukların algısına önem vermeliyiz.
- Diyarbakır'da yerinden edilerek Diyarbakır'a gelmiş erkekler, kadınlar ve çocuklara yönelik bir proje yürütülüyor. Pratikler üzerinden, kadının istihdam edilebilmesi üzerine çalışıyorlar. Yerelde sektörün ihtiyacına göre emek yoğun meslek kursları, mesela erkekler için doğalgaz tesisat uzmanlığı kursu veriliyor.
- Gündelik hayat figürleri olarak kadınlar çok daha pragmatikler. Batman'da KADER'in siyaseten dışlanmasına rağmen, gündelik hayata dokunduğu için bölgede tutunabilen bir projesi var mesela. Tanıl Bora'nın iyi pragmatizm dediği türden faaliyetler önemli. Birbirimizle konuşmamızı kısıtlayan şeyler var; solculuk, Kemalizm, referandum tartışmaları gibi – bunlar kolaycı yaftalar. Halbuki bu yaftacı kesimlerin pragmatist, reformist diye etiketledikleri faaliyetler konjonktür olarak o kadar değerli şeyler ki... Bazen o anda, orada, o insanlara barınak sağlamak gerekiyor. Bir insan açken, ona bir aylık maaş kazandırabilme kabiliyeti önemsenmeli.
- Mevsimlik işçilere baktığımızda kadınlar fındık toplamada çalışıyor, biraz büyük çocuklar da aynı şekilde. Bakım hizmetleri konusunda problemler doğuyor. Bir kadın küçük çocukların başında kalıyor. Hepsinde olmasa da bir tane aşçı bulunduruluyor. Her şekilde, çocuklarla ve kadınlarla özel çalışma alanları fazlasıyla var. Üstelik yerli halktan kadınların ve çocukların katılabileceği, onları yan yana getirme olanakları, ortak çalışma alanları mümkün.

Metodoloji

- Bazı konularda, sert de olmak lazım. Bu insanlara yapılan muamele eleştirilmeli. Çıkıp bunu yapan valilere "ırkçı" demek lazım.
- Söylem ırkçıdır demek ile söyleyen ırkçıdır demek arasında bir fark var mıdır? Etiketler, asıl meseleden uzaklaştırıyor mu? Arkadaş arasında konuştuğunuzda ona ırkçı demek şiddeti tırmandırmaz mı?
- Sade vatandaşın ırkçılığı ile mücadele bazen oturup konuştuğunuzda o kadar kolay oluyor ki aslında! Gündelik hayat pratikleri ve oraya sızma faaliyetleri önemlidir. Birileriyle temas etmek çok önemli. Peki buradaki metodoloji ne olacak? Hangi araçları nasıl kullanmalıyız?

- Pratik ısrarla kullanılmalı. Çünkü siz arkanızı döner dönmez, televizyon, öğretmenler, aile vs. ile hayat devam ediyor.

Yerel medya

- Gündelik hayatta “Kürtler teröristtir” sözünün üretildiği bir dışlama ve şiddet üretme pratiği var; Türkiye’nin birçok şehrinde, diğer dışlanan kesimlere yönelik farklı ölçeklerde kullanılan bir söylem. Herhangi bir yere, oturmuş ve meşru olan bir “kentli” algısını bozacak bir yaşam hali geldiğinde, bunu bozmanın pratik yolları var. Birinin ortamını, diğerini tehdit etme olarak ortaya koyduğu alanlar, asıl ihtilafların gerçekleştiği yerler. İnegöl’de olaylar yolda minibüs kavgasıyla başladı. Bunun bir an önce yükselerek yayılmasını sağlayan kontrolsüz, denetimsiz bir yerel medya var. Mesela 2005’te TAYAD’lılara yapılan saldırı, iki üç saat önce yerel medya tarafından organize edildi.
- Barış gazeteciliği, hak haberciliği, yurttaş gazeteciliği çalışmalarını yaygınlaştırmak da önemli. Ne zaman yaygın medyada yer alan ve kenti yaftalayan bir olay çıksa, o bölgenin yerel gazetecilerinin tepkisi, “biz güzel kentimizin böyle anılmasını istemiyoruz” oluyor. Dolayısıyla burada bir dönüşüm potansiyeli var.
- Bianet birçok eğitim yaptı. O muhabirlere ne oldu, eğitim etkisi, dönüşüm görülebiliyor mu?
- Oradaki emeğin sirkülasyonu başka bir mevzu. Bu tür toplantılara, kuruluşun kısmi sahipleri geliyor. Kadına yönelik eğitimlere, magazinden sorumlu olan kadınları gönderiyorlar. O dönüşümler ne kadar kalıcı oldu bilmiyoruz ama zihniyette kırılmalar yarattı. Bu konuda çalışan bir enstitüsü kurulması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda çok dış kaynak var.

Ödüllendirme

- Çatışma alanında kamu görevlisi olmak konusu da önemli. Bu alanda sağduyuyla, vicdanla çalışan kamu görevlilerine iltifat etmenin bir yolu bulunabilir mi? Bu insana iltifat ettiğin zaman, buna dair bir mekanizma olduğu zaman, başka bir güçlendirme oluyor. Bir tür onur ödülü gibi bir şeyden bahsediyorum. Bu doğru işi yapan kişiyi bir şekilde takdir etmek yararlı olabilir. İltifat, bir mekanizma haline nasıl getirilir tartışılır ama önemli bir konu.
- Bu aslında, “pozitif görev aşımı” diye adlandırılabilir... Edirne’deki Cumhuriyet İlkokulu’nda, öğretmenliği iyi yapan bir kadın, bazı Roman çocuklar okula gelmeyince velilerin kapısını çalıyor. Hesap sorarak değil. Hak dediğimiz şeyin daha da gerisinde onur meselesi var ya, adam yerine konmak... Böyle bir tavır içinde yapıyor bunu. Romanlar bu yüzden onu yere göğe koymadılar. Bu kadın gibi her gün gördüğümüz insanları ve olaydaki tavrı öne çıkarmak. Tabii bir yandan da bu kadar öne çıkmak istemiyor olabilirler...
- Bu tip durumlarda neyimiz vardan çok, neyimiz eksik üzerinden düşünmek daha iyi; iltifat etmek gibi mesela. Bir taraftan da insanlar zarar görüyor. Politika

üremememizin sebebi, mikro alanda hareket etmeyi beceremiyor olmamız, çünkü bu mikro alanı politik alan olarak görmüyoruz. Hâlbuki bu çok politik bir alan.

Toplumsal diyalog

- Farklı bir alan olarak milliyetçi kesim ile iletişim mümkün. Referandum sürecinde MHP tabanı eski ülkücü olarak tabir edilen kesimi tahrip etti. İlk kez referandum sürecinde konuştular, kendi algılarını eleştirdiler, MHP'yi eleştirdiler. MHP'den bağımsız sivil bir inisiyatif oluşturmak, yayın yapmak, bu konuda ara sıra bilgilendirmek istiyorlar. Bu kesimle irtibat halindeyim. Az konuşan insanlar, ne düşündüğünü bilemediğimiz, fakat konuştuğumuz birçok konuya ortak olacak zemine sahip insanlar. Çok itibarlı ve etki alanları çok güçlü. Kürt sorunu çözümü sürecinde bir şeye dâhil edilmeliler. Ahmet Yenilmez var mesela. Federasyon konusunu konuşabiliyor. Kürt sorununu gerçekçi bir biçimde konuşan insanlar var.
- İzmir'de yaşayan bir akrabamız şaşırarak bana, "İnanır mısın aralarında Kürtçe konuşuyorlar" diyor. Bunu söylerken "nasıl bir cesaret, bunu nasıl yapılabilir" tonu gizli sesinde... Bu sıradan faşizm mekanizmalarını nasıl ortaya çıkarabiliriz diye konuşabilir, buradan gidebiliriz diye düşünüyorum. İnsanlar arasında ilişkiler kendiliğinden bir barış süreci getirmiyor. Cenk Saraçoğlu'nun İzmir'de çalışması var; tanıyarak dışlama meselesi üzerine. Bunun üzerinde biraz daha düşünmek gerektiğini düşünüyorum. Yeni tür bir ırkçılık biçimi var; çok kibirli, çok "beyaz". Eskiden bu tür bir milliyetçilikten, ilerlemeci Kemalizm canlanıyordu. Bunun bir sürü sebebi var. Son dönem eğilim, basit, yüzeysel, kentsel karşılaşmaların kendiliğinden bir kardeşleşmeyi değil, tersini beslediği yönünde. Orada nasıl müdahale edebiliriz? İyi örnekleri konuşabiliriz. Benim aklıma şu geliyor; oradaki Kürtleri, Romanları güçlendirecek, onların ne tür stratejiler ile buna itiraz edebilecekleri üzerine ve bunun nasıl bir demokratik müzakere süreci ile olabileceği, bizim burada nasıl bir rolümüz olabilir üzerine konuşmalıyız. Çünkü biz hep Türkleri konuşuyoruz. Kendimize daha aracı bir rol görüyoruz. Niye öyle görelim?
- Kürt-Türk meselesini düşünürken şunu da hesaba katmalıyız; çoğumuz çok yakınımızı bu meseleden kaybetmedi. Her kim bu meseleyi halledecekse, 19 yaşında çocuğunu kaybetmiş birine karşı bir şey diyebilmeli. Çocuğunu kaybetmiş biriyle konuşacak, onu rahatlatacak kimse yok. Kimse 30.000 tane küs insanı bu kadar sert bir retorikle barıştıramaz.
- Fatih, Akşemsettin'de, bir şehit ailesi derneğini ziyaret ettim. Türk ordusuna terörle mücadelede psikolojik destek amacıyla kurduk diye kendileri söylüyorlar. Dernektekiler bir süre sonra, resmi dernek sıfatının dışından, eş, baba kimliğiyle konuşmaya başlıyor. Konuşmak için gittim, gitmeden önce beni de araştırmışlar. Fakat konuştuktan sonra beni sevdiler. Şunu anladım; gerçekten onları dinlemeye geldiğine emin olmak istiyorlar. Benim yanımda ATV'yi, Yeni Şafak'ı reddettiler. O insanlar için bir psikolojik destek hizmeti yok. Ne konuşursan konuş, önce birkaç

resmi cümle ediliyor, arkasından gerçekten yaşama dair şeyler çıkıyor. Daha sonra ikisini bir araya getiremiyorlar ama. Nihayetinde çatışık, karışık bir hikâye çıkıyor.

- Şehit anneleri, babalardan farklı. Milliyetçi söylemi üreten mekanizmalar, çocuğunu kaybetmiş, ortak acı üzerinden yaşamış anneler üzerinden işlemeye daha müsait...
- Benim gözlemim, böyle değil. Hepimizin bildiği şey, grupsal çalışmalarda, grubun nitelikleri çok belirleyicidir. Sadece erkeklerden kurulu bir grupta dil değişir. Benim konuştuğum grupta, yirmi sekiz kadın, iki erkek vardı. Erkeklerin dili hiç yukarıdaki klişeye girmiyordu. Ama kamuya çıkıldığında iş değişiyor. Erkeklerin beraber ürettiği bir dil var.
- Çok zor bir soruyu da sordum; “oğlu ölmüş bir PKK’lı aileyle görüşür müsünüz?” Hepsi şunu söyledi; “Ben başka birinin çocuğu ölsün ister miyim?”

Kültür – sanat

İki pratik alan daha var. Biri kültür-sanat çalışmaları. Anadolu Kültür’ün yaptığı gibi, kültür ve sanat çalışma olanaklarının oluşabildiği yerler. İkincisi de, internet. Facebook’taki ırkçı mesajlardan o kadar da korkmamamız gerektiğini düşünüyorum. Referandumda doruğa çıkan şey, bu tür laf üretmenin kolay olması. Ama şu yapılabilir; gidip Facebook’ta şu kadar ırkçı mesaj var, raporlaması falan, ama işin içinde barış olan, insanların katılabileceği, haberdar olacağı, bu tür alanlar da olmalı. Buluşma ve ortak üretme alanı yaratmak, kültür ve sanat alanında daha önemli geliyor.

Kültür turları

- Memleket doğu – batı hattında bölünmüş durumda, doğu bilinmiyor. İsviçre’de olsa takdir edilecek bir doğa ve kültür bu yüzden takdir görmüyor, bilinmiyor. Bunun kırılması için, batıdan oraya gidenler, oraya bir şey götürmeye giderken kendisi çok fazla dönüşüyor. Tur konusu bu yüzden küçümsenmemeli, insanların doğuyla ilişki kurmalarının bir aracı olarak düşünülmesi. Bunun pratik bir uygulaması, örgütler arasında bölgeler arası staj programı organize etmek olabilir.
- Turizm politik bir karşılaşma değil de daha tarafsız bir şey olarak algılandığı için bazı şeyler için alan sağlayabiliyor. Aslında turizm çok güçlü bir araç.